

189677

MEVLÂNÂ ve İNSAN -Sempozyum Bildirileri-

Yayına Hazırlayanlar

Prof. Dr. Mehmet ŞEKER

Dr. Sabri YILMAZ, Dr. Aydın IŞIK, Dr. Tahsin KOÇYİĞİT

Tarihte Kadına Bakış ve Mevlevîlikte Kadın

*Esin Çelebi BAYRU**

Sözümüze İslâmiyet'ten önce çeşitli milletlerin kadına bakışını özetleyerek başlayalım:

* Eski Hint'te çok kötü bir yaratık olarak kabul edilen kadının evlilik, miras gibi hiçbir hukuki hakkı da yoktu.

* Eski İsrail'de erkekler sabah dualarında "Ezeli ilahımız, bizleri kadın yaratmadığın için sana hamd olsun" derlerdi. Ailenin tek hâkimi olan erkek istediği zaman karısını boşayabilir veya kızını para ile satabilirdi.

* Eski İran'da kadın hiçbir hakka sahip değildi.

* Eski Çin'de kadına isim bile vermezler 1, 2, 3 diye sayı ile çağırırlardı.

* Eski Yunan ve Roma' da kadının tek görevi çocuk doğurmak idi. Eflatun'a göre kadın, cehennem kapısıdır. Aristo'ya göre kadın, yaratılıştan yarım kalmış bir erkektir. Çiçeron' a göre ise kadın, yeryüzünde erkek tanrılaşmasını diye yaratılmıştır.

* Eski İngiltere'de kirli bir varlık sayılan kadın İncil'e el süremezdi. 1500 başlarında Kral VIII. Henry kadınların İncil okuyabilmesi için parlamentodan karar çıkartmıştır. Cennetten kovulmaya sebep olduğu için kadın, Hıristiyanlarca da hor görülmüştür.

* Eski Arabistan'da kadının durumu farklı değildi. Babalar maddi bakım-

* *Mevlânâ'nın 22. kuşaktan torunu, Uluslararası Mevlânâ Vakfı Başkanı.*

dan yük sayılan ve manevi bakımdan bir utanç nedeni olan kızlarını diri diri topırağa gomerek öldürme hakkına sahip idi.

VII. Yuzyılda İslâmiyet ile birlikte kadınlara pek çok hak tanınmış, onların sevilmesi, sayılması ve korunması emredilmiştir.

Bilindiği gibi Âdem ve Hawa dışında her insanın bir anası vardır. Bu ana onu kendi bedeninde olgunlaştırır. Bebek ana rahminde henüz dört aylık iken ruh sahibi olur. Olgunlaşması tamamlandığı zaman Hz. Mevlânâ Celaleddin-i Rumi'nin dediği gibi ana rahminden dünya denen rahme doğar. Ananın kani sut olur ve bebeği beslemeye devam eder. İşte bu mucizeler Tanrı tarafından anaya verilmiş hediyelerdir. Mucize dediğimiz zaman akla gelen en önemli kadın Hz. İsa peygamberin annesi Hz. Meryem. Kur'ân-ı Kerim'de ismi geçen tek kadın, Hz. Meryem'in yaşamı boyunca çektiği sıkıntıları hepimiz biliyoruz, Ancak o hiçbir zaman yaratana isyan etmemiş, bir peygamber annesi olarak ömrünü sürdürmüştür. Dinler tarihine baktığımız zaman Hz. Musa'ya peygamberliği tebliğ edildiğinde en yakınındaki kişi eşi Zipporah idi. Hz. İsa'nın peygamberliğine ilk inanan annesi Hz. Meryem, Hz. Muhammed'e gelince ona da ilk iman eden eşi Hatice anamız idi. Yani üç büyük dinde de ilk iman edenler kadınlar.

Hız Muhammed yaşamı boyunca kadınlara saygı göstermiştir. En çok kime saygı ve şefkat besleneceğini soran sahabeye "Annene" diye cevap vermiştir. Üç defa sorulan bu soruya aynı cevabi veren peygamberimiz, dördüncüde "Babana" diyerek kadının önemini vurgulamıştır. Kadınlar için özel vakit ayıran peygamberimiz sorularını cevaplar, onları sohbeti ile bilgilendirirdi. Bedir savaşı sonunda 10 kadın veya 10 erkek sahabeye okuma yazma öğreten esir serbest bırakılmıştır. Bu da erkek kadar kadının da bilgili olması gerektiği görüşünü kuwetlendirir.

Peygamberimiz Kur'ân-ı Kerim'in tüm insanlık için geldiğini defalarca anlatmıştır. Olumsuz yönleri olan kadınlara dikkat edilmesi, onların güzel sözlerle iyilikle doğru yola getirilmesi Kur'ân-ı Kerim ve hadislerde anlatıldığı gibi kadın erkek eşitliği kadına gösterilmesi gereken saygıda pek çok yerde geçmektedir. Şöyle ki:

- **Kadınlar ve erkekler bir elmanın iki yarısı gibidir.**
- Birbirinizin kusurlarını affedin, ofkenizi yenin.
- **Aşağılık olanlarınız kadınlara kötü davrananlarınızdır, iyi olanlarınız kadınlara en iyi davrananlarınızdır.**
- Kadınlar sizin için, sizde kadınlarımız için birer elbisesiniz.

- Cennet anaların ayaklarının altındadır.
- **Bana bu dünyadan üç şey sevdirdi: Kadın, güzel koku ve goziimum**

nuru namaz.

- Dünya tamamı ile varlıktan ibarettir. Dünyanın en hayırlı varlığı ise temiz ve iyi kadmdır.

Daha önce bahsettiğimiz gibi Kur'ân-ı Kerim ve hadislerde pek çok misal bulabiliriz.

Müslümanlık Allah'ın kulu olan insanı on plana aldığı için kadın ve erkek ayırımı yapmamış ancak fizyolojik ve psikolojik farklılıklara dikkat çekmiştir. Sonuç olarak İslâmiyet bir bütünü parçaları olan kadın ve erkeği birbirine emanet etmiştir.

“Canım sağ oldukça Kuran'ın kolesiyim ben.

Seçilmiş Muhammed'in yolunun toprağıym ben. Kim, bundan başka bir söz naklederse benden; ondan da şikâyetçiyim, o sozden de şikâyetçiyim ben.”

Hz. Mevlânâ Celâleddin-i Rûmi bu sozleri ile Hz. Muhammed'e olan bağılılığını, sonsuz teslimiyetini anlatmıştır. Hiç Kur'ân-ı Kerim'den farklı bir şey söylemiş veya farklı davranmış olabilir mi?

Zaten Hz. Mevlânâ Celâleddin-i Rûmi kadının o günün âdâbından fazla örtünmesine, evlere kapatılıp bilgisiz, görgüsüz, câhil bırakılmasına karşı idi. Bu düşüncelerini yalnız söylemekle kalmamış bizzat yaşamıştır.

Genç yagta Gevher hatun ile onun ölümünden sonra Kerra hatun ile evlenmiş, hayati boyunca tek eşi yaşamış, kulun kula köleliğine karşı olmuştur.

Evliliğe bakışını oğlu Sultan Veled'e yazdığı mektuptaki şu nasihatlerde görebiliriz: "Allah için, şu babanın yüzünü, kendi yüzünü, bütün soyunun sopunun yüzünü ak etmek istersen **eşinin hatırını** aziz, ama **pek** aziz tut. Onu can ve gonul tuzağı ile avlamak için her gunu ilk gun, her geceyi gerdek gecesi say."

Evliliklerinin ilk yıllarında Sultan Veled'in ve eşi Fatma hatunun pek çok çocuğu olmuş ancak bunlardan yalnız iki kızı yaşamış. Gelininin tekrar hamile olduğunu duyunca çok dikkatli olmasını, ağır işler yapmamasını, her arzusunun yerine getirilmesini tavsiye etmiştir. Doğum haberini alır almaz gelininin yanına gitmiş, bebeği kucaklayıp ona anne babasının ismini koymuştur (FERİDUN). Sanırım bir kayımpederin gelinine verebileceği daha güzel bir hediye olamaz. Feridun daha sonra Ulu Ârif Çelebi diye anılmış ve Mevlevîliğin kuruluşunda büyük hizmetleri olmuştur.

Hz. Mevlânâ evlilikte eşitlik, denklik gerektiğini Mesnevi'nin 1.Cildinde

şöyle anlatır:

“Sen benim eşimsin.

Eşler birbirine benzemeli ki işler beraber olsun yürüsün.

Eşlerin birbirine benzemesi gerek

Ayakkabı ve mest çifti gibi

Ayakkabının biri dar gelse işe yaramaz,

Seni topal eder.

Hiç kapı kanadının biri büyük biri küçük olur mu?

Ormanda ki aslan ile kurt eş olur mu?

Ya biri dolu biri boş iki çuval devenin sırtında dengede durur mu?”

Hız. Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin eşlerine, kızına ve gelinlerine gereken sevgi ve hoşgörüyü gösterdiği gibi toplantılar yaparak kendisini davet eden hanımların da evlerine gitmiş, onları sohbeti ile bilgilendirmiş, sorularını cevaplamış, hatta onlarla sema etmiştir. Sultan Rükneddin'in karısı Gömeç Hatun, Muineddin-i Pervane'nin karısı Gürcü Hatun evlerinde toplantı yapan hanımlar idi. Gürcü Hatun ailesi ile Konya'dan Kayseri'ye taşınırken Aynüddeve adlı bir ressama Hız. Mevlânâ'nın resmini yaptırmak istemiş, ancak Hız. Mevlânâ'nın iç hali yüzüne yansıdığı için ifadesi devamlı değişmiş ve ressam bütün çalışmalarına rağmen bu resmi yapmaya muvaffak olamamıştır.

Hız. Mevlânâ'nın eserlerinin tümünde kadınlara ve onların çeşitli hallerine ait bölümler vardır. Mesela Fihi-ma-Fih'de kadının yaradılışı ile ilgili bazı cümleleri göz önüne alalım:

“Kadın nedir, dünya ne? Kadın, söyleyen de neyse o dur, söyleyemeyen de. Yaptığı işten vazgeçmez o. Hatta söyleyen biraz daha beter olur. Kötülükte bulunamayacak bir yaradılıştaki ise menetsen de, menetmesen de yaradılışının, huyunun icabı olan iyiliğe gidecektir. Vazgeç, dertlenme. Yok, eğer yaradılışı bunun aksine ise çaresiz gideceği yolu tutacak, senin men etmede ancak onun hırsını artıracaktır” derken bir başka açıdan kadına bakıp **“Kadın hak nûrudur, sevgili değil, sanki yaradandır, yaratılmış değil.”** diyerek kadını çok yüksek mertebelere çıkarmıştır.

Mevleviliğin ilk zamanlarında kadına gereken önemin verilmiş olduğunu görmekteyiz. Konya'da kadın erkek pek çok talebesi olan Sultan Veled'in kızı Şeref Hatun etrafını aydınlatırken; Tokat'ta Arife-i Hoşlika'ya rastlıyoruz. Afyon Karahisar'da Divane Mehmet Çelebi torunlarından Destina Hatun sırtında

hırka başında sikkesiyle Mevlevihane'de söz sahibiydi. Daha sonra yine Karahisar'da Küçük Mehmet Çelebi'nin büyük kızı, şeyhlik ve halifelik yapmış olan Güneş Han'ı görüyoruz. Küçük Arif Çelebi'nin kızı Güneş Han-ı Suğra'da şeyhlik yapmış kadınlardandır.

XVII. yüzyıl da değişen ülke şartları kadınları ikinci plana geçirse bile Mevlevî kadınlara yine de arakiye ve sikke giyme izni verilmiş, sema öğretilmiş ancak onlar kendi aralarında sema törenleri yapmışlardır.

Müslümanlık ve Mevlevîliğin kadına bakış açısından bahsedince Türklerin, bilhassa Atatürk'ün kadınlara verdiği değere değinmeden sözü bitiremezdim. Türk beyleri daha Orta Asya'da çadırlarda yaşarken bile önemli konuları konuştukları toplantılarına kadınları çağırırlar ve onların fikirlerini alırlardı. Daha sonra Osmanlı saraylarında Padişah annelerinin ve eşlerinin pek çok olayın içinde olduklarını görüyoruz.

26 Ekim 1933'e gelince Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk başkanlığındaki T.B.M.M. dünya tarihinde bir ilke imza atmış ve bir kanun çıkararak Türk kadınına seçme ve seçilme hakkı tanımıştır. O günden bu yana Türkiye Cumhuriyeti Büyük Millet Meclisinde kadınları görüyoruz. Sayıları az da olsa Türk kadını Türk siyasi hayatında da söz sahibidir.

İnancım o ki gelecek nesilleri doğuran, onlara ilk eğitimi veren analar, çoğu kadın olan öğretmenler, öğretmenler ellerindeki kuvvetin farkına varıp çocuklarına maddî hayat kadar manevî hayatın da önemini öğretebilirse dünyayı değiştirebilirler. Dünyaya barış ve huzuru getirebilirler.

Prof. Dr. Rıza SAVAS

Oturum Başkanı

Ben de teşekkür ederim Esin Hanıma. Evet, çok genel hatlarıyla Mevlânâ'nın kadına bakışını ortaya koymuş oldu. Sanıyorum buradan almamız gereken önemli dersler var. Şimdi ikinci konuşmacımız Doç. Dr. Hülya Küçük Hanım "Mevlevî Kadını: Tâcını Kaybeden Kraliçe" başlıklı tebliğini sunacaktır. Buyurun.